



การพิจารณาคดีอาญาโดยไม่ปรากฏตัวของจำเลย: ศึกษาประเด็นปัญหาการคุ้มครองสิทธิของจำเลย
ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

Trial in Absentia: A Study on Issues Concerning the Protection of the Defendant's
Rights under the Criminal Procedure Code

เอกโชติ คชฤทธิ์^{1*} และวรรณวิภา เมืองถ้ำ²

Ekachot Khocharit^{1*} and Wanwipa Muangtham²

¹นักศึกษา ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

²อาจารย์ ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

^{1*}Master Student of Laws Sukhothai Tammathirat Open University

²Lecturer from Sukhothai Tammathirat Open University

*Corresponding Author Email: 2664004179@stou.ac.th

Received: 2 May 2025

Revised: 12 May 2025

Accepted: 15 May 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลย 2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายสากล กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส 3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยในประเทศไทยปัจจุบัน และ 4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมเพื่อนำเสนอเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยในประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร อาทิ ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากตำรากฎหมาย บทความทางวิชาการ วารสาร ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการศึกษา พระราชบัญญัติ แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวคิดและทฤษฎีในการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลย มุ่งคุ้มครองสิทธิของจำเลยให้ได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมเฉกเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป 2) หลักกฎหมายสากล กฎหมายของสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฝรั่งเศส ต่างรับรองให้ศาลทำการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยได้ โดยสร้างกฎเกณฑ์ทางกฎหมายเพื่อเป็นหลักประกันให้แก่จำเลยในการพิจารณาคดีลักษณะดังกล่าวที่คล้ายคลึงกัน อาทิ สิทธิในการมีทนายความของจำเลย สิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ รูปแบบวิธีในการแสวงหาพยานหลักฐาน 3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขาดบทบัญญัติอันเป็นหลักประกันสิทธิแก่จำเลยในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมอย่างเพียงพอ กล่าวคือ มาตรา 172 ทวิ (5) และมาตรา 172 ทวิ/2 ให้อำนาจศาลทำการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยได้แม้จำเลยไม่มีทนายความ นอกจากนี้ ยังขาดบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการตั้งทนายความให้แก่จำเลย จำเลยไม่สามารถขอพิจารณาคดีใหม่ได้ รวมถึงการแสวงหาพยานหลักฐานที่ไม่เพียงพอซึ่งส่งผลต่อดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานของศาล และ 4) ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกำหนดให้ใช้ระบบได้



สวนเป็นวิธีพิจารณา ให้อำนาจศาลในการตั้งหมายความให้จำเลยหากจำเลยไม่มีทนายความหรือมีแต่ทนายความจำเลยไม่มาแสดงตน ให้สิทธิจำเลยขอพิจารณาคดีใหม่ได้ในบางกรณี รวมถึงการกำหนดแนวทางการใช้ดุลพินิจของศาลในการใช้บทตัดพยานหลักฐานและการรับฟังพยานหลักฐาน

คำสำคัญ การพิจารณาคดีอาญา, ลับหลังจำเลย, การพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

Abstract

This research consists purposes were 1. to study the concepts and theories related to criminal trials in absentia 2. to compare the legal provisions concerning criminal trials in absentia under the Thai Criminal Procedure Code, international legal principles, the laws of the United States, and the laws of the French Republic 3. to analyze the current issues surrounding criminal trials in absentia in Thailand and 4. to propose appropriate recommendations and measures to protect the rights of defendants in criminal cases conducted in absentia in Thailand. This is a qualitative research study using documentary research methods. Data were collected and compiled from legal textbooks, academic articles, journals, research papers, theses, study reports, and Acts of Parliament. The collected documents were then analyzed using content analysis. The study found that 1) The concepts and theories surrounding criminal trials in absentia aim to protect the defendant's right to a fair trial, similar to that of regular criminal proceedings 2) International legal principles, as well as the laws of the United States and the French Republic, permit criminal trials in absentia under specific legal frameworks designed to safeguard the rights of the accused. These include, for example, the right to legal counsel, the right to request a retrial, and established procedures for the collection of evidence 3) The Thai Criminal Procedure Code lacks sufficient provisions to ensure the defendant's right to a fair trial in absentia. Specifically, Sections 172 bis (5) and 172 bis/2 allow for trials in absentia even when the defendant is not represented by a lawyer. Furthermore, there is no provision empowering the court to appoint legal counsel for the defendant, no right for the defendant to request a retrial, and inadequate procedures for the collection of evidence, all of which may impair the court's discretion in evaluating the evidence and 4) The Criminal Procedure Code should be amended to adopt the inquisitorial system for such trials, grant courts the authority to appoint legal counsel for defendants who are unrepresented or whose counsel fails to appear, allow defendants to request a retrial under certain conditions, and provide clearer guidelines for judicial discretion in evidence admission and evaluation.

Keywords: Trial in Absentia, Fair Trial, Right to a Fair Trial



บทนำ

หลักการพิจารณาคดีอาญาต่อหน้าจำเลย นับว่าเป็นหลักการและขั้นตอนที่มีความสำคัญในกระบวนการพิจารณาในคดีอาญา เนื่องจากในการดำเนินคดีอาญา เป็นการกระทำที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่างชัดเจน หลักการพิจารณาคดีอาญาต่อหน้าจำเลยจึงเข้ามามีบทบาทโดยเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลผู้เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้ได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (Right to a Fair Trial) (ศิรินทร์ ลิขิตวิทยาวุฒิ, 2561, น.994) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติกลับพบว่าการใช้เพียงหลักการพิจารณาคดีอาญาต้องกระทำต่อหน้าจำเลยอย่างเดียวทุกคดีนั้น ย่อมก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคอันส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงเกิดเป็นหลักการคู่ขนานขึ้นมา กล่าวคือ “หลักการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย” ที่เข้ามาผ่อนคลายความเคร่งครัดหรือข้อจำกัดของหลักการพิจารณาคดีอาญาต่อหน้าจำเลย เพื่อให้การพิจารณาคดีอาญาสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่องแม้ไม่ปรากฏตัวของจำเลย ภายใต้ข้อยกเว้นที่จำกัดและต้องไม่ก่อให้เกิดปัญหาหรืออุปสรรคในการต่อสู้คดีของจำเลยเฉกเช่นการพิจารณาที่มีตัวของจำเลย ทั้งนี้ เพื่อสร้างสมดุลความยุติธรรมทางอาญาแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติหลักการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยไว้ในมาตรา 172 มาตรา 172 ทวิ มาตรา 172 ทวิ/1 และมาตรา 172 ทวิ/2 โดยมีกำหนดเงื่อนไขที่ศาลสามารถพิจารณาคดีโดยจำเลยไม่อยู่ร่วมในการพิจารณาไว้หลายกรณี อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วกลับพบว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิอันเป็นหลักประกันการต่อสู้คดีของจำเลยในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยอย่างเต็มที่ตามที่กำหนดในหลักสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่สอดคล้องกับหลักในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม อันเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองกำหนดไว้ อาทิ สิทธิในการมีทนายความ สิทธิในการขอให้พิจารณาคดีใหม่ รวมไปถึงประเด็นปัญหาข้อจำกัดในด้านพยานหลักฐาน กล่าวคือ ข้อจำกัดในการแสวงหาพยานหลักฐานและข้อจำกัดในการรับฟังพยานหลักฐานในคดีที่มีพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงต้องมีการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย ศึกษาปัญหาและอุปสรรครวมถึงวิธีการในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในประเทศไทย เพื่อกำหนดข้อเสนอแนะที่สามารถใช้เป็นมาตรการที่เหมาะสมในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยของประเทศไทย เพื่อให้เกิดการอำนวยความยุติธรรมที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับหลักกฎหมายสากลและเป็นการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาอย่างแท้จริง โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยในบทบัญญัติเรื่องการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยยังให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานอันเป็นหลักประกันสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยไม่ครอบคลุมเพียงพอ ประกอบด้วย 1) ปัญหาสิทธิในการมีทนายความของจำเลย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้ศาลสามารถพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยได้แม้ไม่ปรากฏว่าจำเลยมีทนายความ กล่าวคือ มาตรา 172 ทวิ (5) ในกรณีที่จำเลยถูกไล่ออกจากห้องพิจารณา และมาตรา 172 ทวิ/2 ในกรณีที่จำเลยเป็นนิติบุคคล นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังไม่ปรากฏบทบัญญัติให้อำนาจศาลในการตั้งทนายความให้แก่จำเลย ซึ่งส่งผลให้คดีที่มีการมีทนายความเป็นเงื่อนไขการเริ่มต้นการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยไม่อาจกระทำได้ หากปรากฏว่าจำเลยไม่มีทนายความหรือมีแต่ทนายความจำเลยไม่มาแสดงตนในวันนัดพิจารณา 2) ปัญหาสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ สิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม



ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กล่าวคือ เป็นสิทธิในการได้รับการเยียวยาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด หากแต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติให้สิทธิจำเลยในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยขอพิจารณาคดีใหม่ได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการสากลดังที่ได้กล่าวข้างต้น และ 3) ปัญหาข้อจำกัดในด้านพยานหลักฐาน พยานหลักฐานในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยมีจำนวนน้อยและมักมากจากการนำสืบพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์เพียงฝ่ายเดียว ประกอบกับนิติวิธีในการแสวงหาพยานหลักฐานตามระบบวิธีพิจารณาความของประเทศไทยที่ศาลมีบทบาทค่อนข้างน้อยในการแสวงหาพยานหลักฐาน การแสวงหาข้อเท็จจริงจึงเป็นหน้าที่ของคู่ความเป็นสำคัญ จึงสมควรมีการพิจารณาว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีที่มีการพิจารณาฝ่ายเดียวในปัจจุบัน มีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่ เพียงใด และหากไม่เหมาะสมเพียงพอ จะมีมาตรการใดที่สามารถสนับสนุนการแสวงหาพยานหลักฐานในคดีดังกล่าว เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ให้ความคุ้มครองผู้เสียหาย ในขณะเดียวกันก็คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยในกระบวนการพิจารณาไปในคราวเดียวกัน

ดังนั้น หากพิจารณาประเด็นการรับฟังพยานหลักฐานในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยจะพบว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้กำหนดหลักเกณฑ์เป็นพิเศษไว้ การรับฟังพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยจึงสามารถรับฟังได้ หากการพิจารณาคดีนั้นถูกต้องตามกฎหมายและไม่เข้าข่ายกเว้นบทตัดพยานหลักฐาน กรณีจึงมีประเด็นให้พิจารณาว่า การใช้ดุลพินิจของศาลในการรับฟังพยานหลักฐานในปัจจุบันอาจไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์และลักษณะคดีที่มีการพิจารณาฝ่ายเดียวที่พยานหลักฐานจากคู่ความทั้งสองฝ่ายในการพิจารณามีปริมาณที่แตกต่างกันค่อนข้างมาก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายสากล กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในประเทศไทยปัจจุบัน
4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมเพื่อนำเสนอเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย โดยดิศรัณ ลิขิตวิทย์วาท (2561, น.991) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพิจารณาคดีอาญาโดยไม่ปรากฏตัวจำเลย ศึกษากรณีการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พบว่า การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยเป็นข้อยกเว้นของการพิจารณาคดีอาญาต่อหน้าจำเลย ซึ่งต้องมีหลักประกันการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยอย่างครบถ้วน ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในประเทศไทยยังให้ความคุ้มครองสิทธิของจำเลยไม่เพียงพอและไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศทั้งในคดีอาญาทั่วไปและคดีอาญาเฉพาะเรื่อง อาทิ คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คดียาเสพติด



โดยควรมีมาตรการเสริมการคุ้มครองสิทธิของจำเลย อาทิ การได้รับแจ้งข้อกล่าวหาและสิทธิที่จะทราบกระบวนการพิจารณา การขอพิจารณาคดีใหม่ในทุกกรณี ภายใต้ระยะเวลาตามมาตรา 98 แห่งประมวลกฎหมายอาญา (ชนากาญจน์ ทับทิม, 2564, บทคัดย่อ) นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาแนวทางการนำหลักการไต่สวนมาช่วยเสริมในกระบวนการพิจารณาในคดีอาญาเฉพาะเรื่อง อาทิ คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และคดีค้ามนุษย์ เป็นต้น (เฉลิมพล ไตรหิรัญ และคณะ, 2559, น.3)

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลการวิจัย ได้แก่ การศึกษาวิจัยทางด้านเอกสาร (Document Research) ทำการค้นคว้าหาข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร ตำรากฎหมาย คำพิพากษา บทความทางวิชาการ วารสาร ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการศึกษา ประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติ ระเบียบ ตำราและหลักกฎหมายของต่างประเทศ รวมทั้งข้อมูลทางเว็บไซต์ที่สามารถเข้าถึงได้โดยง่ายและเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

2. การรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรากฎหมาย วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ เว็บไซต์ ตัวบทกฎหมายและข้อมูลสารสนเทศทางอิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์หาคำตอบและข้อสรุปในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อเสนอแนะเป็นแนวทางและมาตรการในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายในประเด็นของการศึกษาให้เหมาะสม

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย

ผลการวิจัยพบว่า การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยเป็นข้อยกเว้นของการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาสามารถดำเนินไปต่อเนื่องได้ เพื่อให้เกิดการอำนวยความสะดวกต่อประชาชน แม้ว่าศาลอาจทำการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยได้ หากแต่จำเลยไม่สูญเสียไปซึ่งสิทธิในกระบวนการยุติธรรมในฐานะปัจเจกชนคนหนึ่งแต่อย่างใด จึงมีแนวคิดว่าการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยนั้น ศาลต้องคำนึงถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่จำเลยพึงได้รับ รวมถึงควรมีแนวทางหรือมาตรการขึ้นมาเสริมเพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่ได้รับผลกระทบจากการพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียวให้ได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมเฉกเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป (ปกป้อง ศรีสนิท, 2561, น.92-95) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเสมอภาคในความเท่าเทียมกันในการพิจารณา เมื่อมีการนำคดีมาฟ้องต่อศาล ตามหลักการปกครองรัฐสมัยใหม่ กล่าวคือ หลักนิติรัฐ ในการนี้ องค์การสหประชาชาติได้ออกหลักกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อรับรองสิทธิอันเป็นหลักประกันในการต่อสู้คดีของจำเลยและสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม โดยปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 10 และข้อ 11 ประกอบกับได้มีการออกกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง โดยมีการบัญญัติสิทธิในกระบวนการ



ยุติธรรมในข้อ ข้อ 14 อาทิ สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สิทธิที่จะได้รับความเสมอภาคต่อหน้าศาล สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย สิทธิที่จะมีทนายความ สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาด ต่อมา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (UNHRC) ได้มีการออกมาตรการอันเป็นหลักประกันสิทธิของจำเลยในคดีลักษณะดังกล่าวไว้ กล่าวคือ หลักการมีส่วนร่วมและเข้าถึงข้อมูลในการพิจารณาคดีอย่างมีนัยสำคัญ หลักการแสดงเจตจำนงสละสิทธิในการเข้าร่วมการพิจารณาคดีของจำเลย และหลักการมีตัวแทนทางกฎหมาย และหลักการขอพิจารณาคดีใหม่ (ดิศรณ์ ลิขิตวิทย์วาท, 2561, น.994-999) นอกจากนี้ ยังปรากฏหลักการคุ้มครองสิทธิตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (ECHR) แนวคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป ที่ได้รับรองหลักการหลายหลักที่เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมไว้ในลักษณะคล้ายคลึงกับหลักการในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

2. การศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายสากล กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ผลการวิจัยพบว่า กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ต่างให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยตามหลักสากล โดยกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา มีการบัญญัติรับรองในข้อบังคับแห่งสหพันธรัฐว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา (Federal Rules of Criminal Procedure) โดยข้อ 43 ให้อำนาจศาลสามารถพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยได้ อาจแบ่งเป็น 2 กรณี ได้แก่ กรณีที่จำเลยต้องเคยมาแสดงตนต่อศาลในการพิจารณาคดีครั้งแรก และกรณีที่จำเลยไม่จำเป็นต้องมาแสดงตนต่อศาลในการพิจารณา (ธนากาญจน์ ทับทิม, 2564, น.43-47) จำเลยที่ต้องคำพิพากษาอาจขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่โดยอาศัยเหตุแห่งการขอพิจารณาคดีใหม่อื่น ๆ ที่มีใช้พยานหลักฐานใหม่ สำหรับการแสวงหาพยานหลักฐาน ในคดีความผิดประเภท Felonies ภายหลังพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนแล้วเสร็จ จะต้องมีการส่งผู้ต้องหาไปให้ผู้พิพากษาไต่สวน (Magistrate) ทำการไต่สวนก่อน เมื่อแล้วเสร็จจึงจะยื่นเรื่องมีอำนาจฟ้อง (บทที่ 8 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, 2547, น.87-88) ในการรับฟังพยานหลักฐาน ศาลสามารถรับฟังพยานหลักฐานที่ได้จากการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยได้ เว้นแต่เข้าบทตัดพยานหลักฐาน กฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส บัญญัติให้การมีทนายความจำเลยเป็นเงื่อนไขตั้งต้นในการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลย ซึ่งหากจำเลยไม่มีทนายความหรือมีแต่ในวันนัดทนายความจำเลยไม่มา ศาลสามารถตั้งทนายความให้จำเลยได้ จำเลยที่ต้องคำพิพากษาจำคุก ต้องโทษจำคุก หรือถูกจับกุมก่อนที่จะหมดอายุความ ให้คำพิพากษาของศาลอาญาคดีอุกฤษฏ์โทษสิ้นผลบังคับ และจำเลยสามารถขอพิจารณาคดีใหม่ได้ (ชื่นจิตา จงดี, 2565, น.81-83) สำหรับการแสวงหาพยานหลักฐาน สาธารณรัฐฝรั่งเศสใช้ระบบไต่สวนเป็นวิธีพิจารณาความ สำหรับกฎหมายของประเทศไทย ปรากฏบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ศาลสามารถพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยได้ โดยแบ่งเป็นกรณีทั่วไปตามมาตรา 172 ทวิ กรณีจำเลยหลบหนี ตามมาตรา 172 ทวิ/1 และกรณีที่จำเลยเป็นนิติบุคคล ตามมาตรา มาตรา 172 ทวิ/2 (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2565, น.348-351) นอกจากนี้การพิจารณาคดีดังกล่าว ยังอาจปรากฏในกฎหมายเฉพาะเรื่อง อาทิ คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คดีค้ามนุษย์ เป็นต้น จำเลยที่ต้องคำพิพากษาอาจขอพิจารณาคดีใหม่ได้ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 สำหรับการแสวงหาพยานหลักฐาน ใช้หลักเกณฑ์เดียวกันกับคดีอาญาทั่วไป ในการรับฟังพยานหลักฐานนั้น มีลักษณะ



เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฝรั่งเศส กล่าวคือ ศาลสามารถรับฟังพยานหลักฐานที่ได้จากการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยได้ เว้นแต่เข้าบทตัดพยานหลักฐาน โดยมีหลักเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐานเช่นเดียวกับคดีอาญาทั่วไป

3. การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในประเทศไทยปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในประเทศไทยอาจแยกได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1) ประเด็นสิทธิในการมีทนายความ พบว่า สิทธิในการมีทนายความได้รับการบัญญัติรับรองว่าเป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมอย่างหนึ่งที่บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดและต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมพึงได้รับ โดยถือว่าสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิอันเป็นคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ติดตัวปัจเจกชนทุกคนตั้งแต่เกิด ดังมีการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ทั้งในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในประเทศ หากกล่าวถึงการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย การมีทนายความจึงมีความสำคัญในสองประการ ประการแรก การมีทนายความย่อมเป็นเงื่อนไขให้กระบวนการพิจารณาดำเนินต่อไปได้ แม้จำเลยจะไม่เข้าร่วมการพิจารณา ประการกลับกัน การที่จำเลยมีทนายความ ย่อมเข้ามาสนับสนุนและรองรับสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม เมื่อพิจารณาปัญหาสิทธิในการมีทนายความในชั้นพิจารณาคดีลับหลังจำเลยพบว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ปรากฏบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการตั้งทนายความให้จำเลยได้ ดังนั้น ในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 172 ทวิ (1) (4) หากจำเลยไม่มีทนายความหรือมีแต่ทนายความจำเลยไม่มาแสดงตนในวันนัดพิจารณา ผลคือศาลไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ ศาลต้องทำการเลื่อนการพิจารณาออกไปจนกว่าจำเลยจะมีการตั้งทนายความเข้ามาใหม่ มาตรา 172 ทวิ (5) และมาตรา 172 ทวิ/2 หากในวันนัดพิจารณาจำเลยไม่มาแสดงตน ศาลสามารถทำการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยต่อไปได้ ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าว ก่อให้เกิดผลเสียทั้งต่อการอำนวยความสะดวกในเชิงเยียวยาผู้เสียหาย รวมถึงยังเป็นการกระทบต่อสิทธิอันเป็นหลักประกันในการต่อสู้คดีของจำเลยซึ่งได้รับการบัญญัติรับรองตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง 2) ประเด็นสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ พบว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติให้สิทธิจำเลยในการขอให้พิจารณาคดีใหม่ ทำให้ต้องปรับใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 และเมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ไม่ปรากฏเงื่อนไขที่จำเลยในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยสามารถขอพิจารณาคดีใหม่ได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง อันเป็นหลักกฎหมายสากลที่รับรองให้การขอพิจารณาคดีใหม่เป็นการเยียวยาผลกระทบจากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ชอบ และถือเป็นสิทธิโดยสมบูรณ์ของจำเลย 3) ประเด็นข้อจำกัดในด้านพยานหลักฐาน พบว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่อยู่ในระบบกฎหมายแบบซีวิลลอว์ หากแต่ในการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปศาลจะใช้วิธีพิจารณาความแบบกล่าวหา ซึ่งในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย พยานหลักฐานในคดีมีจำนวนจำกัด ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นพยานหลักฐานจากการนำสืบของฝ่ายโจทก์เพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากเมื่อจำเลยไม่เข้าร่วมการพิจารณาทำให้พยานหลักฐานฝ่ายจำเลยมีอาจถูกนำสืบในศาลได้ หากข้อเท็จจริงรับฟังได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำในการพิสูจน์ความผิดในคดีอาญา ศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลย โดยศาลมีบทบาทจำกัดในการแสวงหาพยานหลักฐาน ซึ่งแม้จะปรากฏบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ อาทิ มาตรา 228 และมาตรา 229 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากแต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าการปรับใช้ค่อนข้างน้อย การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยจึงขึ้นอยู่กับคู่ความสำคัญ ซึ่งประเด็นดังกล่าวเชื่อมโยงกับประเด็นการรับฟังพยานหลักฐานในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยที่สามารถรับฟังได้หากการพิจารณาคดี



นั้นถูกต้องตามกฎหมายและไม่เข้าข่ายกเว้นบทตัดพยานหลักฐาน กรณีจึงมีประเด็นให้พิจารณาว่า ในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย พยานหลักฐานมีค่อนข้างจำกัดและส่วนมากเป็นพยานหลักฐานจากฝ่ายโจทก์เป็นหลักดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น การคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยย่อมได้รับการกระทบกระเทือน อันเป็นผลมาจากการขาดการโต้แย้งคัดค้านพยานหลักฐานโจทก์ ขาดการนำสืบพยานหลักฐานของตน กรณีจึงมีประเด็นว่า สมควรมีแนวการใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานและการบังคับใช้บทตัดพยานหลักฐานที่เคร่งครัดมากกว่าแนวการใช้ดุลพินิจในคดีอาญาทั่วไปหรือไม่ และสมควรมีมาตรการเสริมเพื่อช่วยคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการรับฟังพยานหลักฐานจากการพิจารณาเช่นนั้นหรือไม่ อย่างไร

4. การศึกษาเสนอแนะแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมเพื่อนำเสนอเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางและมาตรการที่เหมาะสมเพื่อนำเสนอเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในประเทศไทย ดังนี้

4.1 ประเด็นสิทธิในการมีทนายความ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรณีที่กำหนดให้การเริ่มต้นการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยไม่ขึ้นอยู่กับทนายความของจำเลย เป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมที่ไม่เพียงพอ ประกอบกับการขาดบทบัญญัติให้อำนาจศาลในการตั้งทนายความให้กับจำเลย กรณีดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับหลักการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยสากล กล่าวคือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง จึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยกำหนดให้การมีทนายความเป็นเงื่อนไขในการเริ่มต้นการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในทุกกรณี รวมทั้งเพิ่มเติมบทบัญญัติให้อำนาจศาลในการตั้งทนายความให้แก่จำเลย เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยอันเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

4.2 ประเด็นสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขาดบทบัญญัติให้สิทธิจำเลยในการขอให้พิจารณาคดีใหม่ ทำให้ต้องปรับใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งไม่ได้กำหนดเงื่อนไขให้จำเลยในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยสามารถขอพิจารณาคดีใหม่ได้ จึงต้องอาศัยเงื่อนไขการมีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งในทางปฏิบัติแทบไม่มีคดีที่ศาลอนุญาตให้ทำการพิจารณาคดีใหม่โดยอาศัยเงื่อนไขดังกล่าว กรณีดังกล่าว ไม่สอดคล้องกับสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ในระดับสากล อันเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมเช่นเดียวกัน จึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยกำหนดให้จำเลยที่ต้องคำพิพากษาในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยตามมาตรา 172 ทวิ (5) มาตรา 172 ทวิ/1 และมาตรา 172 ทวิ/2 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่พบปัญหาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยอย่างชัดเจน สามารถยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอพิจารณาคดีใหม่ได้ โดยยื่นคำร้องภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา

4.3 ประเด็นข้อจำกัดด้านพยานหลักฐาน เมื่อประเทศไทยใช้ระบบวิธีพิจารณาความที่เน้นไปทางระบบกล่าวหาที่คู่ความมีบทบาทในการแสวงหาพยานหลักฐาน โดยศาลทำหน้าที่เป็นเพียงกรรมการคอยกำกับกติกาให้มีการนำสืบพยานหลักฐานอยู่ในกฎเกณฑ์เท่านั้น และพยานหลักฐานส่วนมากมาจากการนำสืบจากทางโจทก์เพียงฝ่ายเดียว เป็นผลให้สิทธิของจำเลยย่อมได้รับความกระทบกระเทือน จึงสมควรแก้ไขเพิ่มเติมให้มีการใช้ระบบไต่สวนเป็นวิธีพิจารณาความในคดีดังกล่าว เพื่อให้เกิดการแสวงหาพยานหลักฐานที่เพียงพอจากทั้งสองฝ่าย โดยให้อำนาจศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้อย่างกว้าง โดยไม่ถูกผูกมัดเฉพาะพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบเท่านั้น นอกจากนี้ยังควรปรับแนวการใช้ดุลพินิจในการบังคับใช้บทตัดพยานหลักฐานและการรับฟัง



พยานหลักฐานของศาลให้เข้มงวดขึ้นมากกว่าการพิจารณาในคดีอาญาทั่วไป โดยศาลพึงรับฟังพยานหลักฐานที่จำเลยมีโอกาสดำเนินการก่อนพยานหลักฐานอื่น ๆ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย พบว่า การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยสามารถกระทำได้ หากแต่ไม่เป็นผลให้จำเลยสูญเสียไปซึ่งสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิจากการพิจารณาดังกล่าว จึงควรมีแนวทางหรือมาตรการขึ้นมาเพื่อเสริมการคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่อาจกระทบจากการถูกพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว เพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิของจำเลยที่ได้รับการรับรองไว้ในหลักการสากล อาทิ ปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองรวมถึงหลักนิติรัฐ ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการปกครองรัฐสมัยใหม่ในปัจจุบัน

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายสากล กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส พบว่า กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศไทย ต่างมีบทบัญญัติให้ศาลสามารถทำการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยได้ โดยประเทศสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฝรั่งเศส ต่างบัญญัติหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสิทธิอันเป็นหลักประกันในการต่อสู้คดีของจำเลยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ สิทธิในการมีทนายความ สิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ และรูปแบบขั้นตอนในการแสวงหาพยานหลักฐานของศาลเพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างพยานหลักฐานจากคู่ความทั้งสองฝ่าย คงมีแตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียดของกระบวนการเท่านั้น สำหรับกฎหมายของประเทศไทยรับรองสิทธิในการมีทนายความของจำเลย หากแต่ไม่ปรากฏบทบัญญัติให้ศาลตั้งทนายความให้แก่จำเลยได้ ไม่ปรากฏบทบัญญัติที่ให้สิทธิจำเลยในการขอพิจารณาคดีใหม่ รูปแบบและขั้นตอนในการแสวงหาพยานหลักฐานและการใช้ดุลพินิจของศาลในการรับฟังพยานหลักฐานมีลักษณะเดียวกันกับคดีอาญาทั่วไป

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยในประเทศไทยปัจจุบัน พบว่า ประเด็นสิทธิในการมีทนายความ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ (5) และมาตรา 172 ทวิ/2 ศาลสามารถพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยได้แม้จำเลยไม่มีทนายความ มาตรา 172 (1) (4) และมาตรา 172 ทวิ/1 จำเลยต้องมีทนายความศาลจึงดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ โดยไม่ปรากฏบทบัญญัติให้อำนาจศาลในการตั้งทนายความแก่จำเลย ประเด็นสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขาดบทบัญญัติที่ให้สิทธิจำเลยในคดีดังกล่าวขอพิจารณาคดีใหม่ โดยต้องปรับใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งไม่ได้บัญญัติเงื่อนไขให้จำเลยในกรณีดังกล่าวมีสิทธิขอพิจารณาคดีใหม่เช่นเดียวกัน ประเด็นข้อจำกัดด้านพยานหลักฐาน ประเทศไทยใช้ระบบวิธีพิจารณาความเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป เป็นผลให้ศาลไทยขาดบทบาทเชิงรุกในการแสวงหาพยานหลักฐาน โดยพยานหลักฐานในคดีดังกล่าวมีค่อนข้างจำกัดและเป็นพยานหลักฐานจากฝ่ายโจทก์เพียงฝ่ายเดียว การรับฟังพยานหลักฐาน ศาลใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานและ



ปรับใช้บทบัญญัติพื้นฐานในลักษณะเดียวกันกับการพิจารณาต่ออาญาทั่วไปโดยปราศจากการคำนึงถึงหลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมที่เพียงพอ

4. เพื่อศึกษาเสนอแนะแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมเพื่อนำเสนอเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีที่มีการพิจารณาต่ออาญาลับหลังจำเลยในประเทศไทย พบว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้การมีหมายความเป็นเงื่อนไขเริ่มต้นการพิจารณาต่ออาญาลับหลังจำเลยในทุกกรณี โดยให้อำนาจศาลในการตั้งหมายความให้แก่จำเลยให้สิทธิจำเลยที่ถูกพิจารณาต่ออาญาฝ่ายเดียว ตามมาตรา 172 ทวิ (5) มาตรา 172 ทวิ/1 และมาตรา 172 ทวิ/2 มีสิทธิขอพิจารณาคดีใหม่ได้ ให้ใช้ระบบไต่สวนเป็นวิธีพิจารณาความ ในการรับฟังพยานหลักฐาน ศาลควรคำนึงถึงคุณลักษณะของคดีที่มีการพิจารณาต่ออาญาฝ่ายเดียว ประกอบกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นแก่จำเลย ควรใช้บทบัญญัติพื้นฐานที่เคร่งครัดกว่าคดีอาญาทั่วไป และพยานหลักฐานที่รับฟังนั้น ควรเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญและเป็นทางเลือกสุดท้าย โดยให้พิจารณารับฟังพยานหลักฐานที่จำเลยมีโอกาสโต้แย้งก่อนพยานหลักฐานอื่น ๆ

การอภิปรายผล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการพิจารณาต่ออาญาลับหลังจำเลย การพิจารณาต่ออาญาลับหลังจำเลยสามารถกระทำได้ แต่ต้องไม่ทำให้จำเลยสูญเสียหรือลดทอนไปซึ่งสิทธิในการได้รับการพิจารณาต่ออาญาอย่างเป็นธรรม ซึ่งเป็นสิทธิสัมบูรณ์มาจกกลดทอนลงได้ สิทธิดังกล่าวประกอบด้วยสิทธิลำดับรองหลายประการ อาทิ สิทธิในการมีหมายความและสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ สิทธิในการมีหมายความเป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมประการสำคัญประการหนึ่งที่บุคคลผู้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมพึงได้รับ ในเรื่องการมีหมายความนั้น สะท้อนถึงหลักการปกครองที่เรียกว่า หลักนิติรัฐ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่รัฐสมัยใหม่ (Modern State) ใช้เป็นหลักในการปกครอง อาจสรุปได้ว่า สิทธิในการมีหมายความ ก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการต่อสู้คดีประการหนึ่ง เนื่องจากบางกรณีจำเลยเป็นบุคคลธรรมดาที่มีความรู้ทางกฎหมายแต่อย่างใด ในทางกลับกันโจทก์ในคดีอาญามักมีพนักงานอัยการที่มีความรู้ความชำนาญทางกฎหมายเป็นตัวแทนในการสู้คดี ทำให้เกิดช่องว่างอันส่งผลถึงความเป็นธรรมในการต่อสู้คดี และเรื่องความสามารถในการว่าจ้างหมายความของจำเลยอีกประการหนึ่ง ดังนั้น การพิจารณาต่ออาญาลับหลังจำเลยโดยที่จำเลยปราศจากหมายความ ย่อมเป็นแสดงให้เห็นถึงความบกพร่องในการตระหนักถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมในการปกครองแบบนิติรัฐสำหรับสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่นั้น เห็นว่า การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความยุติธรรมต่อประชาชน จึงต้องดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เป็นธรรม เพื่อคุ้มครองผู้เสียหายจากการกระทำผิดของจำเลย ในทางกลับกันการดำเนินกระบวนการยุติธรรมก็ต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลยประกอบกัน กระบวนการยุติธรรมที่ดีจึงต้องชั่งน้ำหนักระหว่างองค์ประกอบทั้งสองเพื่อหาจุดที่สมดุลและเดินต่อไปได้ ในทางปฏิบัติปฏิเสธไม่ได้ว่ากระบวนการยุติธรรมอาจเกิดความบกพร่องไปได้บ้างในบางจุด สิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่จึงเข้ามามีบทบาทเพื่อช่วยแก้ปัญหาความบกพร่องดังกล่าว ให้กระบวนการยุติธรรมกลับสู่จุดสมดุลและดำเนินต่อไปได้ สิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่จึงถือเป็นหลักประกันสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย หากกระบวนการพิจารณานั้นดำเนินไปอย่างบกพร่องหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายจำเลยย่อมมีสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ได้



2. ศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายสากล กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศที่กล่าวมาข้างต้นล้วนมีบทบัญญัติให้อำนาจศาลในการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลย อย่างไรก็ตามมีความแตกต่างในรายละเอียดการคุ้มครองสิทธิของจำเลย กล่าวคือ ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดให้สิทธิในการมีทนายความเป็นสิทธิของจำเลยในกระบวนการยุติธรรม การมีทนายความจึงเป็นเงื่อนไขในการเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลย ในสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยที่เรียกว่า “Defaut Criminal” โดยกำหนดให้การมีทนายความเป็นเงื่อนไขในการเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยทุกกรณี ซึ่งหากจำเลยไม่มีทนายความหรือมีแต่ในวันนัดพิจารณาทนายความไม่มาแสดงตน กฎหมายได้ให้อำนาจศาลในการตั้งทนายความให้จำเลยได้ ในเรื่องสิทธิในการมีทนายความของประเทศสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฝรั่งเศสจึงสอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมสากล สำหรับประเทศไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 172 ทวิ (5) และมาตรา 172 ทวิ/2 กำหนดให้การพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยสามารถทำได้แม้จำเลยไม่มีทนายความ นอกจากนี้หากจำเลยไม่มีทนายความหรือมีแต่ในวันนัดพิจารณาทนายความจำเลยไม่มาแสดงตน ศาลไม่มีอำนาจตั้งทนายความให้แก่จำเลย ประเด็นสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ ประเทศสหรัฐอเมริกา กำหนดให้จำเลยอาจขอให้ศาลพิจารณาคดีใหม่ได้ โดยกำหนดถ้อยคำไว้อย่างกว้างว่า “โดยอาศัยเหตุอื่น ๆ ที่มีพยานหลักฐานใหม่” เหตุอื่น ๆ อาจหมายถึง เหตุที่ทำให้กระบวนการพิจารณาขาดประสิทธิภาพ ความบกพร่องในกระบวนการพิจารณา สำหรับกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส กำหนดให้จำเลยในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยที่ถูกพิพากษาลงโทษและต้องโทษจำคุก หรือถูกจับกุมก่อนที่จะหมดอายุความ ให้คำพิพากษาล้มเหลว และจำเลยสามารถขอพิจารณาคดีใหม่ได้ ส่วนประเทศไทยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติให้สิทธิจำเลยในกรณีดังกล่าวขอพิจารณาคดีใหม่ได้ การขอพิจารณาคดีใหม่ในประเทศไทยจึงต้องปรับใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ประเด็นข้อจำกัดด้านพยานหลักฐาน ประเทศสหรัฐอเมริกา แม้เป็นประเทศที่ใช้ระบบกล่าวหาเป็นวิธีพิจารณาความ แต่ในทางปฏิบัติ ก่อนที่จะมีการนำคดีมาฟ้องต่อศาล ในคดีประเภท Felonies ผู้ต้องหาจะถูกนำตัวมายังศาล Magistrate เพื่อให้ผู้พิพากษา เรียกว่า Magistrate ได้สวนเบื้องต้น (Preliminary examination) การได้สวนดังกล่าวผู้พิพากษาได้สวนมีอิสระในการได้สวน ผู้พิพากษาได้สวนอาจแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมนอกจากสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการได้ สำหรับสาธารณรัฐฝรั่งเศส ใช้ระบบได้สวนเป็นวิธีพิจารณาความหลัก โดยศาลสามารถแสวงหาพยานหลักฐานได้โดยอิสระโดยไม่ถูกผูกมัดเฉพาะพยานหลักฐานที่โจทก์หรือคู่ความนำเสนอ ส่วนประเทศไทยใช้ระบบกล่าวหาเป็นวิธีพิจารณาความ ศาลมีบทบาทจำกัดในการแสวงหาพยานหลักฐาน โดยปรากฏบทบัญญัติมาตรา 228 ให้อำนาจศาลในการเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมได้ สำหรับการรับฟังพยานหลักฐานประเทศที่กล่าวมาทั้งหมดมีหลักการที่คล้ายกัน กล่าวคือ ศาลสามารถรับฟังพยานหลักฐานจากการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยได้ หากการพิจารณานั้นชอบด้วยกฎหมายและไม่เข้าข่ายตัดพยานหลักฐาน

3. ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยในประเทศไทยปัจจุบัน โดยอาจแบ่งได้ ดังนี้

3.1 ประเด็นสิทธิในการมีทนายความ อาจแบ่งการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ การพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยที่มีเงื่อนไขการมีทนายความจำเลย และการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยที่ไม่มีเงื่อนไขการมีทนายความจำเลย



การพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยที่มีเงื่อนไขการมีทนายความจำเลยตามมาตรา 172 ทวิ (1) (4) และมาตรา 172 ทวิ/1 หมายถึง อำนาจในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีหลังจำเลยของศาลขึ้นอยู่กับว่าจำเลยมีทนายความหรือไม่ กรณีที่จำเลยมาแสดงตนในการพิจารณาคดีครั้งแรก และจำเลยกระทำความผิดในฐานความผิดที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งการมีทนายความขึ้นอยู่กับความประสงค์ของจำเลย และหากจำเลยไม่ประสงค์ให้มีทนายความ รัฐก็มีอำนาจจัดหาทนายความให้ กรณีดังกล่าวเป็นปัญหาในชั้นพิจารณาที่สำคัญ กล่าวคือ เมื่อจำเลยไม่ประสงค์ให้มีทนายความ อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงวันนัดพิจารณาคดีครั้งต่อ ๆ มา จำเลยไม่ประสงค์เข้าร่วมการพิจารณา จำเลยไม่อาจร้องขอต่อศาลเพื่อให้ทำการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยได้ ด้วยเหตุว่าติดเงื่อนไขตามมาตรา 172 ทวิ (1) (4) หรือมาตรา 172 ทวิ/1 ที่นิยามว่า “เมื่อจำเลยมีทนายความ” หากแต่จำเลยไม่มีทนายความ ดังนั้นศาลก็ไม่สามารถทำการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยได้ มีข้อสังเกตว่า กรณีดังที่กล่าวมาข้างต้น รวมถึงการที่จำเลยจะมีทนายความ แต่หากในวันนัดพิจารณาทนายความจำเลยไม่มาแสดงตนด้วย จากปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญทั้งสองทาง กล่าวคือ ในแง่กระบวนการยุติธรรมที่ต้องการความรวดเร็วและเป็นธรรมในการเยียวยาผู้เสียหาย ก็มิอาจดำเนินการ ในทางกลับกัน ผลกระทบต่อจำเลยโดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเลยที่ไม่สามารถเข้าร่วมการพิจารณาได้ด้วยเหตุแห่งความจำเป็น ก็ไม่สามารถร้องขอต่อศาลให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ จากปัญหาดังกล่าว เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติในเรื่องการจัดหาทนายความจำเลยในชั้นการพิจารณาตามกฎหมายของประเทศไทย ไม่ปรากฏบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในชั้นการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลย กล่าวคือ หากจำเลยไม่มีทนายความ หรือมีแต่ทนายความจำเลยไม่มา ศาลไม่มีอำนาจในการจัดหาทนายความให้แก่จำเลย

3.2 ส่วนการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยที่ไม่มีเงื่อนไขการมีทนายความจำเลย ตามมาตรา 172 ทวิ (5) กรณีจำเลยถูกสั่งให้ออกจากห้องพิจารณาคดีด้วยเหตุขัดขวางการพิจารณา และมาตรา 172 ทวิ/2 กรณีจำเลยเป็นนิติบุคคลที่ผู้จัดการหรือผู้แทนไม่มาแสดงตน ทั้งสองกรณีกฎหมายให้อำนาจศาลพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยได้แม้จำเลยไม่มีทนายความ เห็นว่า มาตรา 172 ทวิ (5) และมาตรา 172 ทวิ/2 ยังให้หลักประกันสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยไม่เพียงพอ เนื่องจากเมื่อพิเคราะห์มาตรา 172 ทวิ (5) และมาตรา 172 ทวิ/2 เมื่อจำเลยถูกไล่ออกจากห้องพิจารณาหรือไม่มาแสดงตน ศาลยังมีอำนาจทำการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยต่อไปโดยไม่จำเป็นต้องมีทนายความจำเลยอยู่ร่วมการพิจารณา ในประเด็นดังกล่าวย่อมเห็นได้ว่าอาจขัดหรือแย้งกับหลักประกันสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย เนื่องจากจำเลยย่อมไม่อาจทราบถึงการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ดำเนินไปฝ่ายเดียว รวมถึงไม่มีโอกาสในการโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานหรือถามค้านพยานโจทก์ กรณีย่อมไม่สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง สิทธิของจำเลยตามที่คณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (UNHRC) ที่กำหนดให้จำเลยต้องมีทนายความในการต่อสู้คดี รวมถึงไม่สอดคล้องกับสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาคต่อหน้าศาล และสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย จึงมีอาจถือว่าการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยทั้งสองกรณีดังกล่าวเป็นการพิจารณาที่เป็นธรรมแต่อย่างใด 2) ประเด็นสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบทบัญญัติในเรื่องสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ในกรณีที่มีการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยไว้เป็นการเฉพาะ จึงต้องปรับใช้หลักเกณฑ์การขอพิจารณาคดีใหม่ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 อาจแบ่งวิเคราะห์ได้ ดังนี้ หากจำเลยไม่เคยมาแสดงตนในการพิจารณา ซึ่งศาลไม่อาจอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง ถ้ามคำให้การครั้งแรก ตามมาตรา 172 วรรคแรก รวมถึงการตั้งทนายความให้จำเลย ตามมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นผลให้ไม่อาจมีการพิจารณาคดีอาญาหลัง



หลังจำเลยได้ ในกรณีนี้เท่ากับว่า สิทธิของจำเลยไม่ได้รับการกระทบกระเทือนจากกระบวนการยุติธรรมแต่อย่างใด จำเลยในกรณีนี้ย่อมมีสิทธิขอพิจารณาคดีใหม่ได้ตามหลักเกณฑ์ในพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งไม่ขัดหรือแย้งกับสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่แต่อย่างใด หากแต่กรณีที่จำเลยมาแสดงตนในการพิจารณาคดีครั้งแรก แบ่งวิเคราะห์ได้เป็นรายกรณีดังนี้ กรณีมาตรา 172 ทวิ (1) (4) เป็นการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งของจำเลยว่าจะไม่ประสงค์เข้าร่วมการพิจารณา ประกอบกับการที่จำเลยมีทนายความและทนายความจำเลยเข้าร่วมการพิจารณา ทนายความจำเลยย่อมสามารถโต้แย้งแสดงพยานหลักฐาน ถ้ามค้นพยานโจทก์ หรือดำเนินการใด ๆ อันเป็นการปกป้องสิทธิของจำเลยได้อยู่ในตัว สิทธิในกระบวนการยุติธรรมของจำเลยย่อมไม่ได้รับการกระทบกระเทือนแต่อย่างใด กรณีมาตรา 172 ทวิ/1 เป็นการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยที่หลบหนี เห็นว่า แม้จะปรากฏว่าจำเลยเคยมาแสดงตนต่อศาลในการพิจารณาคดีครั้งแรก ซึ่งทำให้จำเลยทราบข้อหาและรายละเอียดประกอบการกระทำผิดของตน และจำเลยอาจให้การต่อศาล ตามมาตรา 172 วรรคสอง ประกอบกับศาลมีโอกาสถามเรื่องทนายความจำเลยตามมาตรา 173 และในวันพิจารณาทนายความจำเลยอยู่ร่วมในการพิจารณาคดีตาม แต่เมื่อพิเคราะห์ถึงแนวคิดและหลักการดำเนินคดีอาญาแล้ว เห็นว่า กระบวนพิจารณาคดีอาญาที่กระทำลึกลับหลังจำเลยอาจเป็นกระบวนพิจารณาที่มีได้คุ้มครองสิทธิจำเลยอย่างเต็มที่ และอาจเป็นกระบวนพิจารณาที่ขาดประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจาก แม้จำเลยจะมีทนายความเข้าร่วมการพิจารณา แต่ในกรณีจำเลยหลบหนี จำเลยอาจไม่ทราบถึงกระบวนพิจารณาต่าง ๆ ที่ทนายความจำเลยกระทำไป รวมถึงการโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนที่ทนายความจำเลยได้ยกต่อสู้ว่ามีมาน้อยเพียงใด นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงมูลเหตุแห่งการกระทำผิดจำเลยย่อมทราบมูลเหตุแห่งการกระทำผิดและรายละเอียดรวมถึงพฤติการณ์การกระทำผิดได้ดีที่สุด ดังนั้น หากจำเลยและทนายความมิได้มีการสื่อสารกันอย่างเพียงพอ การปกป้องคุ้มครองสิทธิที่กระทำไปโดยทนายความย่อมเป็นไปอย่างไม่เต็มที่ กรณีมาตรา 172 ทวิ (5) และมาตรา 172 ทวิ/2 เป็นการให้อำนาจศาลพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยได้โดยไม่มีเงื่อนไขว่าจำเลยจะมีทนายความเข้าร่วมการพิจารณาหรือไม่ เห็นได้ชัดว่าบทบัญญัติในลักษณะดังกล่าว ไม่สอดคล้องกับหลักประกันสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยอย่างชัดแจ้ง เนื่องจากการตัดโอกาสจำเลยในการโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานของตน รวมถึงการถามค้นพยานโจทก์ ไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยเฉพาะหลักความเสมอภาคในการพิจารณา เมื่อพิเคราะห์ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ปรากฏบทบัญญัติให้จำเลยในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยสามารถขอพิจารณาคดีใหม่ได้ จึงต้องใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ซึ่งกำหนดให้การขอพิจารณาคดีใหม่กระทำได้หากจำเลยพิสูจน์ได้ว่าพยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษา เบิกความเท็จ หรือเป็นพยานหลักฐานปลอม หรือพบพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งในทางปฏิบัติแทบไม่มีการอนุญาตจากศาลให้พิจารณาคดีใหม่ตามพระราชบัญญัตินี้เลย การขอพิจารณาคดีใหม่ในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยจึงแทบเป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ 3) ประเด็นข้อจำกัดด้านพยานหลักฐาน เมื่อพิเคราะห์คดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย เมื่อการพิจารณากระทำไปฝ่ายเดียว กล่าวคือ มีเพียงโจทก์เข้าร่วมการพิจารณา ส่วนทนายจำเลยเข้าร่วมการพิจารณาหรือไม่แล้วแต่กรณีดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ปัญหาในทางปฏิบัติคือ พยานหลักฐานในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยมีจำนวนไม่มาก และส่วนใหญ่เป็นพยานหลักฐานจากฝ่ายโจทก์เพียงฝ่ายเดียว ประกอบกับพิเคราะห์บทบาทของศาลในระบบกล่าวหาซึ่งศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างจำกัด แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 บัญญัติให้อำนาจศาลในการแสวงหาพยานหลักฐานโดยการสืบพยานไว้อย่างกว้าง อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตในทางปฏิบัติว่า บทบัญญัติมาตรา 228 ดังกล่าวมีการปรับใช้โดยศาลค่อนข้างน้อย ศาลยังคงวางตนเป็นเพียงผู้กำกับทิศทางหรือมีบทบาทเชิง



รับเท่านั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ในการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลย พยานหลักฐานส่วนมากจึงมาจากโจทก์เพียงฝ่ายเดียว ประกอบกับแนวปฏิบัติของศาลที่จำกัดบทบาทของตนโดยไม่ใช้การสืบพยานเพิ่มเติม ตามมาตรา 228 เท่ากับว่า การพิจารณาพิพากษาขึ้นอยู่กับทางนำสืบของโจทก์ว่าโจทก์สามารถนำสืบให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัย ตามระดับมาตรฐานในการพิสูจน์การกระทำความผิดในคดีอาญาหรือไม่ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า แม้โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด แต่การดำเนินการดังกล่าวก็เป็นการรับฟังพยานหลักฐานจากโจทก์ฝ่ายเดียวเป็นหลัก แม้ในการพิจารณาที่จำเลยมีทนายความ ก็มีอาจปฏิเสธได้ว่าการโต้แย้งแสดงพยานหลักฐานของทนายความเป็นไปอย่างเต็มที่เท่าตัวจำเลยเอง ด้วยเหตุที่จำเลยย่อมรู้มูลเหตุและรายละเอียดการกระทำความผิดยิ่งกว่าผู้ใดตั้งที่ได้กล่าวไป เข้าไปกว่านั้นในคดีที่สามารถพิจารณาคดีหลังจำเลยได้แม้จำเลยไม่มีทนายความหรือทนายความจำเลยไม่เข้าร่วมการพิจารณา พยานหลักฐานจากฝ่ายจำเลยยังแทบไม่มีในชั้นการพิจารณาแต่อย่างใด ปัญหาดังกล่าวย่อมกระทบต่อสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และกระทบต่อหลักฟังความสองฝ่ายอันเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาสากล อย่างไรก็ตาม แม้ส่วนใหญ่แล้วประเทศไทยใช้ระบบกล่าวหาเป็นวิธีพิจารณาความ แต่ก็ปรากฏกรณีที่กฎหมายเฉพาะกำหนดให้ใช้ระบบไต่สวนเป็นวิธีพิจารณาความอยู่บ้างในคดีอาญาเฉพาะเรื่อง อาทิ การดำเนินคดีอาญาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น ส่วนประเด็นการรับฟังพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยพบว่า พยานหลักฐานในคดีจะมีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับพยานหลักฐานในคดีอาญาทั่วไป และส่วนใหญ่จะเป็นพยานหลักฐานจากการนำสืบของโจทก์เป็นหลัก เป็นผลให้พิจารณาวินิจฉัยคดีของศาลกระทำไปโดยอาศัยการรับฟังพยานหลักฐานโจทก์เป็นฐานในการพิจารณา ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว พยานเหล่านั้นอาจพิเคราะห์ได้ว่า เป็นพยานหลักฐานที่มีข้อบกพร่องและไม่สมบูรณ์อยู่ในตัว เนื่องจากเป็นพยานที่จำเลยไม่มีโอกาสได้ตรวจสอบหรือโต้แย้งคัดค้านการมีอยู่ของพยานหลักฐาน การรับฟังพยานหลักฐานลักษณะดังกล่าวจึงกระทบต่อสิทธิอันเป็นหลักประกันสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยและไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาในระดับสากลดังที่ได้อภิปรายเช่นเดียวกัน

4. เสนอแนะแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมเพื่อนำเสนอเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีที่มีการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยในประเทศไทย พิจารณาได้ ดังนี้

4.1 ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยให้การมีทนายความเป็นเงื่อนไขเริ่มต้นของการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยในทุกกรณี และเพิ่มเติมมาตรา 172 ทวิ/3 วรรคสอง โดยให้อำนาจศาลในการตั้งทนายความให้แก่จำเลย

4.2 ควรเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 172 ทวิ/3 วรรคสาม ให้อำนาจจำเลยที่ถูกพิจารณาคดีอาญาฝ่ายเดียว ตามมาตรา 172 ทวิ (5) มาตรา 172 ทวิ/1 และมาตรา 172 ทวิ/2 มีสิทธิขอพิจารณาคดีใหม่ได้ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา

4.3 ควรเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 172 ทวิ/3 วรรคหนึ่ง ให้ใช้ระบบไต่สวนเป็นวิธีพิจารณาความส่วนในการรับฟังพยานหลักฐานนั้น ศาลควรคำนึงถึงคุณลักษณะของคดีที่มีการพิจารณาคดีฝ่ายเดียว ประกอบกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นแก่จำเลย ควรใช้บทตัดพยานหลักฐานที่เคร่งครัดกว่าคดีอาญาทั่วไป และพยานหลักฐานที่รับฟัง ควรเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญและเป็นทางเลือกสุดท้าย โดยให้พิจารณาฟังพยานหลักฐานที่จำเลยมีโอกาสโต้แย้งก่อนพยานหลักฐานอื่น ๆ



ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่

จากข้อค้นพบใหม่สามารถเสนอแนวทางในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย กล่าวคือ รัฐควรตระหนักถึงคุณลักษณะของคดีที่มีการพิจารณาคดีฝ่ายเดียว ที่มีความแตกต่างจากคุณลักษณะของการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป ประกอบกับความจำเป็นในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยตามแนวทางที่ถือปฏิบัติในสากล เพื่อพิจารณากำหนดมาตรการเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิแก่จำเลยให้ทัดเทียมกับการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมสากล อาทิ การคำนึงถึงการรับฟังพยานหลักฐานที่ไม่ควรใช้หลักเกณฑ์เดียวกับการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป ความเคร่งครัดในการใช้พยานหลักฐาน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ ดังนี้

มาตรา 172 ทวิ...(5) “ในระหว่างการพิจารณาและสืบพยาน เมื่อจำเลยมีทนายความและศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล”

มาตรา 172 ทวิ/2 ในคดีที่จำเลยเป็นนิติบุคคล ภายหลังจากที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา 172วรรคสองแล้ว เมื่อมีกรณีที่ศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้ว แต่ยังจับตัวมาไม่ได้ภายในสามเดือนนับแต่วันออกหมายจับ และไม่มีผู้แทนอื่นของนิติบุคคลมาดำเนินการแทนนิติบุคคลนั้นได้ เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า เมื่อจำเลยมีทนายความ ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ และเมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จแล้วให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป

1.2 ควรมีการเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ทวิ/3 ดังนี้

มาตรา 172 ทวิ/3 การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยตามมาตรา 172 ทวิ วรรคหนึ่ง มาตรา 172 ทวิ/1 และมาตรา 172 ทวิ/2 ให้ใช้ระบบไต่สวน โดยให้ศาลค้นหาความจริงไม่ว่าจะเป็นคุณ หรือเป็นโทษแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยอาจจัดให้มีเจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ช่วยเหลือศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงตามที่ได้รับมอบหมายจากศาล

ในวันนัดพิจารณาตามมาตรา 172 ทวิ วรรคหนึ่ง มาตรา 172 ทวิ/1 และมาตรา 172 ทวิ/2 เมื่อปรากฏต่อศาลว่าจำเลยไม่มีทนายความ หรือมีแต่ทนายความจำเลยไม่มาแสดงตน ให้ศาลตั้งทนายความให้จำเลย

ในคดีที่ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาตามมาตรา 172 ทวิ (5) มาตรา 172 ทวิ/1 และมาตรา 172 ทวิ/2 และมีคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิด ถ้าภายหลังจำเลยมีพยานหลักฐานที่อาจทำให้เชื่อได้ว่ากระบวนการพิจารณาที่กระทำไปไม่ชอบด้วยกฎหมาย จำเลยจะมาแสดงตนต่อศาลและยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ แต่ต้องยื่นเสียภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา และให้ศาลมีอำนาจสั่งรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ตามที่เห็นสมควร

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษารูปแบบ วิธีการ ข้อดี และข้อเสียของหลักการเพิกถอนคำพิพากษาโดยไม่มีตัวจำเลยตามกฎหมายของสาธารณรัฐฝรั่งเศส รวมถึงแนวทางและความเป็นไปได้ในการนำมาปรับใช้ในประเทศไทย



2.2 ควรมีการศึกษานิติวิธีและปัญหาข้อจำกัดในการปรับใช้ มาตรา 228 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในระบบศาลไทย

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมพล ไตรศิริธู และคณะ. (2559). *อัยการกับระบบไต่สวน*. (รายงานฉบับสมบูรณ์). หลักสูตรนักรับราชการงานยุติธรรม ระดับอัยการพิเศษฝ่าย รุ่นที่ 6 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุด.
- ชื่นจิตา จงดี. (2565). *การพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยที่หลบหนี*. (ดุชนินพนธ์ ปริญญาดุชนินพนธ์บัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดิศรณ์ ลิขิตวิทย์วุฒิ. (2561). การพิจารณาคดีอาญาโดยไม่ปรากฏตัวจำเลย: ศึกษากรณีการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. *วารสารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 47(4), 991.
- ธนากาญจน์ ทับทิม. (2564). *การพิจารณาคดีอาญาโดยไม่ปรากฏตัวจำเลย และหลักประกันสิทธิการต่อสู้คดีของจำเลย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2566). *กฎหมายอาญาชั้นสูง*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2563). *สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2563). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง ตัวบท คำอธิบาย และเอกสารอ้างอิง เรียงมาตรา*. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.